

Sagn

fra Lodbjerg og Ørum sogne

fortalt af Kirstine Bjerg, født 1897 i Lodbjerg. Optaget på bånd 1956 af Niels Åge Nielsen og Torsten Balle. Optegnet af Torsten Balle.

Den gale tysker

De wa jèn', dæ wa èjer a Gammel Ørrom. Han wa e't just awwhåldt. Han wa n?j ho'r ikh ed.

Han wa rømmed fræ Tyskland, å hans hæjst håd svømmed mæ ham øw'er El'ben. Po dænd' mååd da redded han sæ òp i Danmark, å så kåm han jo he'l hæær-òp i Týkh, å så bl?w han gywt mæ en dæ'tter fræ Wæjjstewig Klåster, å så fæk han Gammel Ørrom. Di kaldt ham é gall tysker.

Da wa alld trikh Ørrom-goor sammelt. Mi gammelmu'r gik dær po håww-arrbed. Di hådd en pa daww, sø'en å' å tæl, di sku gj? arrbed i Ørrom. Men så en aw'ten, han håd wæt øwer i Willerop, så kam' hon mæ nu fle'r onng å gik fobikh Gammel Ørrom, å de wa maanskjèn. Å så so' di, è tysker han kam goonend ùkhd å è go'r å gik långs mæ è øøster-hùkhs, te han kom hæn te en ste'n, di plèjed å bennd è h?weder we. Dææ sak han lii ikh è jow'r.

Dæ wa' en mand', dæ bowed ò'p i Ørrom-býrkh. Han gik å pl?wed po en mark, å de wa da we h?j'lys då'e, å han so', è tysker kam skrùend liså stèll twæt øwer è mark å gik end' po Ørrom kjærrgor, å dæær hwør han siin bl?w begrawed, dææ sak han lii ne'r.

Da wa han altså e't dø'e, dængång' è mand' so' de. Dæ wa' en kå'l. Han tjèn't i Gammel Ørrom. De æ e't ræt manne o'r siin. Han delte wæærels mæ en najjn kå'l. Så passe'red ed fle'r gånng åm è næt, te så wùunt di we' ed, dæ kom jèn end', å så sèjer di te ham: "Men hwans wa de?". Så sprang jèn' a-d'em òp. Så stow' dæ en gammel mand' mæ skjèg' we è winder, å så sprang di hæn imuud ham, å så stow' han pluselig i den najjn hj?rrn a è stòww. Å så foswand' han da te sist.

De men't di jo, dæ wa den gammel tysker, dæ gik ijèn.

Konen i højen

De wa hæær lii na'r hænn, we Skallebjèr're, we dæhæær trikh stuur hyww. Dæær bowed en mand'. Dæ wa altså sag'n åm', te dæ wa begrawed en skat i jèn a dæmm hyww, å han ga sæ te' å graw ùkhd i den øøstest hyw', å di men't åsse, han fand' en keest mæ gulld-pænng, som han tow te sæ.

Mæn fræ dænd' då'e da gik hans kuun fræ' è fostand'. Hon bl?w onndelig. Hon wild sejj ò'p i dænd' ùudgraw'neng i è hyw'. Dææ wild hon sejj è heel tikh å spennd, å sø' en wa hon i tikh o'r. Så kam hon te hende fostand ijèn, men i dænd' tikh, hon wa fower'red, da brand hon è ståww-hùkhs å'e, å dænd bøgged han òp, å de men't di, han ku gj?r mæ dæmm gulld-pæng. De ku han fo rå' e tæl mæ de. Men da dæmm tikh o'r wa hænn, så bl?w' hon dæn samm fonoftig mennesk, hon håd wæt faar.

At grave i høje bringer ulykke

Di sèj'er jo, te nå'r en grawer i en hyw', så blywer en fòrfuldt a ulø'kker.

Dær war' en mand' øwer i Hèllebjèr'e i Ørrom i gammel daww. De æ wal en hunder o'r siin. Han ga sæ òsse te' å graw en hyw' ùkhd dæ wa po è mark, men så døød hans hæjjst, å hans andt besæ'tneng bl?w syg'. Så bl?w han da klo'g po'e, te sø'en n?j de sku han hèlst læ wæær.

Varsler for død og begravelse

Dær gik en mand å pl?wed po en mark; è hund' dænd' wa mæ ham, å så bl?w è hund pluselig he'l tåssi, å dænd' sprang ne'r te è wèj å stow' dæær å gýyd å gjoww en fofær'delig molø'r. Han ku e't fostå, hwa en gýyd aj', fu dæ wa e't en mennesk å sikh. Så let æ'ter, så kåm' en liså slo'køre hæn te ham å låå sæ ijèn.

Men så è då'e æ'ter, da gik han òsse po den samm mark å pl?wed, å da wa è hund' òsse mæ ham. Å da kam' dæ altså en kuun dæær po è wèj', å dænd' flywer ne'r æ'ter hender å gýkhr å gj?r akorå't dæm samm trè'kker som è då'e faar. Hon kåm' å nèld't ham, jèn wa dø'e.

Mi onkel han låå ò'p i en sænngkammer. Dæ wa sø'en en stuuståw endenfør mæ tonng møb'ler ùkhd. Han kun sãm'ti høør, nå han låå, så slæb't di mæ møb'ler rondt åm'. Dæ wa sø'en en urow'. De wa jo warsel fo begraw'els.

Ja dæ wa' en mand'. Han gik po è wèj' en aw'ten fræ Heegor å'e å òp imud Hèllebjèr'e, å så ku han pluselig e't komm længer. Dæ wa n?j, dæ hog ham te sii. Å så bl?w han he'l skit tepas. Men da han så wa kommen ikh è gro'b, å så han kom op ijèn, så war ed wèk.

De wa jo en liggskoor, han war ikh.

Varsler for bygninger

Ja dæ wa jo òsse fleer, dæ so' s?en en ild' po è mark, hwo dæ siin bl?w bøgged en go'r hèller en hùkhs, dææriblandt Løddbjèrre skuul. Dænd' so' mi faaster, å di so' è ild' manne o'r faar o è mark, dæær hur è skuul bl?w bøgged.

Dæ wa jo manne a dem gammel ùud i Løddbjèrre, dæ håd sit Løddbjèrre fýkhr å e lýkhs fræ' en, manne o'r fa en bl?w bøgged.

Mi gammel-få'r han stow' en aw'ten i è mark po en ba'k, å så so' han dæ-hæær trikh glemt, å han ku e'kke fostå', hwa de war. Å så manne o'r æ'ter, da bl?w è tór'n bøgged. Så ku han fostå', hwa de war, han had sit.

Dæær hur Løddbjèrre fýkhr siin bl?w bøgged, dæær, når di kam dæær fobikh mæ tøm'mer, dæmm dæ wa strååndfoweder, så war è hæjjst ald'ti he'l tooble, nå di ky dææ fobikh. Så ku di hwær'ken stýyr em hèller råå em. Di ho'pped å sprang' å gjow dæm tæl å reest øører òp. Di wa

urole, hwæ' gǫng' di ky dǣæ fobikh, dǣær hur è fykhr siin bl?w bøgged.

Varsel for brand

Ja ðsse hwis en go'r brand', så ku di sikh ed manne o'r faar.

Dæ wa' en go'r i Swennbòrre. Dænd' brand' we è tǣæskwærk. De slow ild', å så brand' è uddhùus.

Men de war he'l træddwe o'r faar. Da war dæ en naabomand', dæ kam goonend hjem' fræ arrbed, å da han kommer en stø'k fræ'e, så so' han dænd' go'r dænd' stow i lýkhs lòww, å så rænd't han allde han kunnd för å kom dærtèl. Å da han kām næ'r dærtèl, så foswand' de heele wèk.

Å så kām han hjem' te hans kuun å wa he'l liggble'g. Så så hon te ham: "Men hwa i wærrden æ dæ we' ed mæd'æ, mand?". – "Ja to Söörens go'r brand'", såå han, "men så da æ kam næ'r tæl, da foswand' ed he'l wèk«, såå han så.

Varsel for stranding

Ja mi få'r han gik o è mark engång' som ong' mennesk, å han so', dæ stow' en skikhb dærùud, men de wa jo altså è't wèr'kelighed. Dæn foswand' ijèn. Men siin så strååndt è skikhb jo regtig, som han håd sit.

Angående skrivemåden bemærkes følgende:
' betyder stød som i land (land'), hav (haw').

Der er ikke gjort forskel på vestjysk stød foran p, t, k, som i malke (mal'k), hatte (ha't) og rigsdansk stød somi klog (klo'g), mand (mand').

è ligger mellem e og æ som i hjem (hjem').

ò ligger mellem o og å som i kold (køld').

? ligger mellem ø og ö som i sølv (s?l').

ö er en dyb ø-lyd som i søn (sön). Den kan være å-agtig.

En lyd, der er lang, skrives dobbelt, f.eks. i bøsse (bøøs), hjemme (hjemm); aa betyder derfor langt a, ikke å. For at lette læsningen skrives ofte dobbelt medlyd efter kort selvlyd ligesom i skriftsproget.

Langt i, u, y findes i to former:

ii, uu, yy begynder højt og ender dybt som i lege (liig), hul (huul), købe (kyyb).

ii, uu, yy begynder dybt og ender højt som i pige (piig), pude (pùud), fryse (frýys).

kh bruges om den lyd, der ofte følger efter i, u, y som i bi (bikh), hus (hùkhs), by (býkh). Den udtales (ligesom stødet) ikke altid ens. Den kan være blød, h-agtig, eller hård, k-agtig; i, u, y foran kh ligner ii, uu, yy og skrives ì, ù, ý.

Der skrives nd, ld for de j-agtige n- og l-lyde som i mand (mand'), kald (kald'), dog ikke altid foran t. ng-lyden som i sang skrives ng (sang') undtagen foran k. Blødt b, d, g, skrives b, d, g.

Udtalen er som bekendt ikke ens overalt i Ty, heller ikke i samme by. En enkelt person udtaler endog undertiden samme ord på forskellig måde.

Navne er udeladt.

OVERSÆTTELSE

Den gale tysker

Der var en, der var ejer af Gammel Ørum. Han var ikke just afholdt. Han var noget hård i det.

Han var rømmet fra Tyskland, og hans hest havde svømmet med ham over Elben. På den måde da reddede han sig op i Danmark, og så kom han jo helt herop i Ty, og så blev han gift med en datter fra Vestervig Kloster, og så fik han Gammel Ørum. De kaldte ham den gale tysker.

Da var alle tre Ørumgårde samlet. Min gammelmor gik der på hovarbejde. De havde et par dage, sådan af og til, de skulle gøre arbejde på Ørum. Men så en aften, hun havde været ovre i Villerup, så kom hun med nogle flere unge og gik forbi Gammel Ørum, og det var måneskin. Og så så de, tyskeren han kom gående ud af gården og gik langs østerhuset, til han kom til en sten, de plejede at binde hovederne ved. Der sank han lige i jorden.

Der var en mand, der boede oppe i Ørumby. Han gik og pløjede på en mark, og det var da ved højlys dag, og han så, tyskeren kom skridende lige så stille tværs over marken og gik ind på Ørum kirkegård, og der hvor han siden blev begravet, der sank han lige ned.

Da var han altså ikke død, dengang manden så det.

Der var en karl. Han tjente i Gammel Ørum. Det er ikke ret mange år siden. Han delte værelse med en anden karl. Så passerede det flere gange omnatten, at så vågnede de ved, at der kom en ind, og så siger de til ham: "Men hvad var det?". Så sprang en af dem op. Så stod der en gammel mand med skæg ved vinduet, og så sprang de hen imod ham, og så stod han pludselig i det andet hjørne af stuen. Og så forsvandt han da til sidst.

Det mente de jo, der var den gamle tysker, der gik igen.

Konen i højen

De var her lige nord henne, ved Skallebjerg, ved deher tre store høje. Der boede en mand. Der var altså sagt om, at der var begravet en skat i en af de høje, og han gav sig til at grave ud i den østerste høj, og de mente også, han fandt en kiste med guldpenge, som han tog til sig.

Men fra den dag da gik hans kone fra forstanden. Hun blev underlig. Hun ville sidde oppe i den udgravning i højen. Der ville hun sidde hele tiden og spinde, og sådan var hun i ti år. Så kom hun til hendes forstand igen, men i den tid, hun var forvirret, da brændte hun stuehuset af, og det byggede han op, og det mente de, han kunne gøre med de guldpenge. Det kunne han få råd til med det. Men da de ti år var henne, så blev hun det samme fomuftige menneske, hun havde været før.

At grave i høje bringer ulykke

De siger jo, at når man graver i en høj, så bliver man forfulgt af ulykker.

Der var en mand ovre i Hellebjerg i Ørum i gamle dage. Det er vel et hundrede år siden. Han gav sig også til at grave en høj ud, der var på marken, men så døde hans heste, og hans anden besætning blev syg. Så blev han da klog på, at sådan noget, det skulle han helst lade være.

Varsler for død og begravelse

Der gik en mand og pløjede på en mark; hunden den var med ham, og så blev hunden pludselig helt tosset, og den sprang ned til vejen og stod der og gøede og gjorde en

forfærdelig malør. Han kunne ikke forstå, hvad den gøede ad, for der var ikke et menneske at se. Så lidt efter, så kom den lige så slukøret hen til ham og lagde sig igen.

Men så dagen efter, da gik han også på den samme mark og pløjede, og da var hunden også med ham. Og da kom der altså en kone der på vejen, og den flyver ned efter hende og gøer og gør akkurat de samme træk (fagter) som dagen før. Hun kom og meldte ham, at en var død.

Min onkel han lå oppe i et sengekammer. Der var sådan en storstue indenfor med tunge møbler i. Han kunne somme tider høre, når han lå, at så slæbte de med møbler rundt om. Der var sådan en uro. Det var jo varsel for begravelse.

Ja der var en mand. Han gik på vejen en aften fra Hedegård af og op imod Hellebjerg, og så kunne han pludselig ikke komme længere. Der var noget, der huggede ham til side. Og så blev han helt skidt tilpas. Men da han så var kommet i grøften, og så han kom op igen, så var det væk.

Det var jo en ligskare, han var i.

Varsler for bygninger

Ja der var jo også flere, der så sådan en ild på marken, hvor der siden blev bygget en gård eller et hus, deriblandt Lodbjerg skole. Den så min faster, og de så ilden mange år, før på marken, der hvor skolen blev bygget.

Der var jo mange af de gamle ude i Lodbjerg, der havde set Lodbjerg fyr og lyset fra det, mange år før det blev bygget.

Min gamle lfar han stod en aften i marken på en

bakke, og så så han de-her tre glimt, og han kunne ikke forstå, hvad det var. Og så mange år efter, da blev tårnet bygget. Så kunne han forstå, hvad det var, han havde set.

Der hvor Lodbjerg fyr siden blev bygget, der, når de kom der forbi med tømmer, de der var strandfogder, så var hestene altid helt tåbelige, når de kørte der forbi. Så kunne de hverken styre dem eller råde (magte) dem. De hoppede og sprang og gjorde dem til og rejste ørerne op. De var urolige, hver gang de kørte der forbi, der hvor fyret siden blev bygget.

Varsel for brand

Ja også hvis en gård brændte, så kunne de se det mange år før.

Der var en gård i Svinborg. Den brændte ved tærskværket. Det slog ild, og så brændte udhusene.

Men det var helt tredive år før. Da var der en nabomand, der kom gående hjem fra arbejde, og da han kommer et stykke fra, så så han den gård den stod i lys lue, og så rendte han alt det han kunne for at komme dertil. Og da han kom nær dertil, så forsvandt det hele væk.

Og så kom han hjem til hans kone og var helt ligbleg. Så sagde hun til ham: "Men hvad er der ved det med dig, mand?" – "Ja to Sørensgård brændte," sagde han, "men så da jeg kom nær til, da forsvandt det helt væk," sagde han så.

Varsel for stranding

Ja min far han gik på marken engang som ungt menneske, og han så, der stod et skib derude, men det var jo altså ikke virkelighed. Det forsvandt igen. Men siden så strandede skibet jo rigtigt, som han havde set.

(Kilde: Historisk Årbog for Thisted amt 1962, side 99-108).